

Vanja KOVAČEVIĆ

Univerzitet u Novom Sadu, Filozofski fakultet
Katedra za srpsku književnost i jezik
Novi Sad, Srbija
vanjuska1996@gmail.com

IZGLED, KONTEKST I KOMPARACIJA GRADA I GRADSKE SREDINE U PROZNIM DELIMA BORISLAVA PEKIĆA I LASLA VEGELA

**A város és a városi környezet rajza, kontextusa
és összehasonlítása Borislav Pekić és Végel László prózai
műveiben**

**Appearance, Context and Comparison of the City
and The Urban Environment in the Prose Works
of Borislav Pekić and László Végel**

U ovom radu baviću se istraživanjem gradova koji su opisani u srpskoj i mađarskoj književnosti, odnosno njihovog izgleda i konteksta vezanog za razvoj i napredak samog čovečanstva. Nakon utvrđenih odnosa autora prema gradovima, pozabaviću se komparacijom istih u delima *Atlantida* Borislava Pekića i *Neoplanta* Lasla Vegela, u cilju utvrđivanja njihove svrhe za današnje društvo, odnosno koliko je grad kao takav jedan pozitivan/negativan prostor od njegovog ranog, urbanog razvitka do danas.

Ključne reči: grad, civilizacija, identitet, Borislav Pekić, Laslo Végel

Uvod

Grad – jedna viševekovna tvorevina, nastala taloženjem žive i nežive materije, propadljiv, a ipak održiv, istrajan, sklon širenju ili sužavanju, mesto otuđenja, ali i bliskosti, pun stakla, betona, kanalizacionih cevi, spojen sa dodirima prirode u raznim oblicima parkova. Grad, dakle, kao jedan fizički prostor „u sadašnjem trenutku predstavlja nezamenljivi komunikacioni kanal između sadašnjosti i prošlosti, kao i način na koji sadašnjost uslovljava budućnost“ (Benevolo 2004, 7). Ukoliko nema prošlosti koja se gradila, ni budućnost nije zagarantovana,

samim tim niti postojanje jedne složene, kompleksne celine – metropole. Drugim rečima, sama metropola se razvila upravo zahvaljujući njenoj prošlosti, ona se postepeno taložila na prvobitnim seoskim prostorima. Selo koje je vremenom postajalo, zahvaljujući trgovinskoj razmeni – grad, a manji grad veći, razvili su skupa jednu tvorevinu koju danas nazivamo velegradom. „Grad je stanje duha – piše Robert E. Park 1925. godine – otelotvorenje običaja i tradicija, ponašanja i osećanja organizovanih u nove običaje i prenesenih posredstvom nove tradicije“ (Benevolo 2004, 100). A kako i ne bi bio, kad svojom masivnošću prima u sebe raznolike kulturne, verske, rasne pripadnike i upravo takva njegova struktura i šarenolikost omogućava neiscrpan izvor inspiracije umetnika.

Pisci, poput slikara, možda čak i šire, složenije, mogu predstaviti tragove gradova u svojim hartijama, mogu ih oslikati više nego bilo koja boja. Sledeći Aleksandra Flakera možemo saznati nešto više o samom pojmu veduta u književnosti, on nam predočava da su to delovi prozih ili poetskih celina „koje možemo izdvojiti iz strukture zbog njihove orijentacije na likovnost u predočavanju gradske zbilje“ (Flaker 1999, 27). Razlika između likovnih i književnih veduta je u kinetici, odnosno mogućnosti kretanja u književnom delu. To naravno ne kazuje da je likovna umetnost gora ili bolja od književne, već predstavlja samo njihovu različitost. Književni opis, za razliku od likovnog, omogućava nam kretanje kroz prostor, dok likovna umetnost može taj prostor da nam vizualizuje (Flaker 1999, 27). Moć književnosti je moć pokreta slika, odnosno, mogućnost lutanja po ulicama, koje će se kasnije opisati verno ili pak subjektivno, i čitaocu predstaviti u dobrom ili lošem svetlu.

Upravo to „lutanje po ulicama“ prikazala su dva pisca u svojim romanima, jedan mađarski i jedan srpski. Reč je o Laslu Vegelu i Borislavu Pekiću, odnosno njihovim delima – *Neoplanta* i *Atlantida*. Iako su različiti u smislu pristupa, Vegela i Pekića povezuje interesovanje za istu tematiku, kao i izgubljenost njihovih glavnih junaka u metropolskim stegama. Pekić svojim futurističkim pristupom unosi metropolski rascep između utopije i antiutopije, dok Laslo Vogel koristi grad kako bi predstavio njegovu kulturnu, političku i versku različitost. Mogli bismo reći da je upravo različitost (i prihvatanje iste) reč koja spaja Vegela i Pekića. Vogelova realističnost u opisu i Pekićeva fantastika, na jedan začudan način govore o istom – o čoveku koji je zatrpan stegama društva i koji se gubi u istima. Pekićev Karver je ugrožen od robota, veštica, pritajenog zla, a Vogelov Pavletić od državnog režima, koji se često čini gorim od svakog zla.

Upravo ovakvim predstavama svojih likova i jedan i drugi autor nam pokazuju da grad nije samo prostor mesta i nemesta¹, već da je on i duhovni

¹ „Sve one građevine i putevi koji su neophodni za ubranu cirkulaciju ljudi i dobara (auto-putevi, petlje, nadvožnjaci, aerodromi), ali i sama saobraćajna sredstva“ (Ože 2005, 36).

doživljaj istog. Obzirom na negativnu zajedničku predstavu gradskih prizora, ne iznenađuje težnja za vraćanjem sporijem tempu, pa čak i prirodi (koja je oličenje mirnoće i sporosti). Da je to tako vidimo u Pavletićevoj žudnji da se vrati u vreme kada nije bilo automobila, u vreme kada je mogao svoj luksuzni fijaker da vozi posvuda s uživanjem, ili pak u Karverovoj težnji da se osami na obali posmatrajući pticu u letu, jer je i njena prirodna smrt mnogo bolja od gradske vreve.

Da bismo ustanovili u kojoj meri je predstava o gradu negativna ili pak pozitivna u ova dva navedena dela, potrebno je izvršiti njihovu analizu i komparaciju.

Komparacija romana Atlantida Borislava Pekića i romana Neoplanta Lasla Vegela

Pekićevo osvrtnanje na prošlost ostvaruje potencijalnu sliku budućnosti. U njegovom romanu *Atlantida*, reč je o indirektnom poređenju jedne utopističke civilizacije i antiutopijskog savremenog društva, o prikazivanju propasti grada kao potencijalne propasti današnje civilizacije, čiji je predvodnik sam grad. Upozorenje da će i naši gradovi završiti u ruševinama jedan je od aspekata Pekićevog romana.

Ono što nedostaje svetu Džona Karvera – ljubav, vera, jednocelinsko društvo, podrška, Vegelov junak Pavletić ima, odnosno barem se susreće s tim. Pavletić, za razliku od Karvera, živi u manjoj sredini i u drugoj državi, ali u istom vremenu. I dok Pekićev junak traga za sobom u otuđenom svetu, Pavletić više pati za nekom prošlošću koja se, kako se čini, neće vratiti (barem ne za njega).

Fizički izgled gradske sredine u romanima

Sama predstava grada Atlantide je ciklična, a krug kao takav predstavlja simboliku celine, savršenstva, dovršenosti. Sferični oblici oličavaju simbol večnosti i trajanja, što se na samom kraju pokazalo kao netačno (budući da je *Atlantida* nestala). Savršenstvo koje je simbolisao nekadašnji grad gotovo da je nemoguće u savremenom društvu. Samim tim i prostor u kome živi Džon Karver predstavljen je u skladu sa antiutopijom grada, odnosno kao mističan, zlokoban, robotizovan i hladan. Jedna od upečatljivih scena otuđenja Karvera od grada i spajanja sa prirodom na obali mora, predstavljena je upravo kroz smrt laste, a Pekić kao da čitaocu time poručuje da se svaka spona sa prirodom ugasila ili da je barem osuđena na propast. Sama država Masačusets je jedno veliko nemesto, jedan negativan prostor pun „robotske gvožđurije“: „To je svet gde se ljudska bića rađaju

na klinici, a umiru u bolnici; svet gde raste broj raskošnih i neljudskih tranzitnih prostora i privremenih skloništa (hotelskih lanaca, stanova i napuštenih fabrika...)“ (Ože 2005, 75). Rt Kejp Kod na kome se odvija radnja, prožet je hladnoćom. Velike bogataške kuće prepune su uštogljenih ljudi, gradski hoteli su memljivi i zapušteni, dok su bolnice veoma neprijatne i zastrašujuće. Savremeni svet dakle, za razliku od stare Atlantide, izgleda mnogo gore i opakije za život.

Za razliku od Pekića, Vegel se opredeljuje za znatno vedriju sliku Novog Sada. Putem razgovora neimenovanog pripovedača i njegovog sagovornika, fijakeriste Laze Pavletića, Vegel otkriva mnogobrojne interesantne činjenice o gradu, kao i dogodovštine njegovih stanovnika. Od oslobođanja 1918. godine, preko dolaska Hortija i Tita, do komunizma, socijalizma i kapitalizma, grad se menjao, ljudi su se menjali, menjali su se nazivi ulica, pa i samog grada, menjala se vera, jedino je latinsko ime ostalo onakvo kakvo mu je dodelila Marija Terezija – Neoplanta.

Laslo Vegel napominje da je Franja Josif (ili Franc Jozef) zaslužan upravo za raskošan stil centra Novog Sada, za lepotu čuvene gradske kuće ili još čuvenije katoličke crkve Imena Marijinog. Vegel koristi upravo kinetičku percepciju da predstavi gradske vedute, odnosno on putem fijakeriste Pavletića, koji prevozi pripovedača, stvara idealnu priliku za opisivanje izgleda Novog Sada. Vegelov opis bi u potpunosti odgovarao izgledu grada koji Benevolo opisuje u svom radu *Grad u istoriji Evrope*: „Ulice i trgovi obrazuju jedinstven i povezan javni prostor, koji okuplja sve delatnike (»operatore«) i u kojem zajednica prepoznaje sebe. Ulice su saobražene nizu kolektivnih nespecijalizovanih funkcija: kretanje pešaka i kola, mesta za zaustavljanje, pijace, skupovi, svetkovine“ (Benevolo 2004, 63). Tako Laslo Vegel mešanjem sadašnjeg vremena, odnosno vremena devedesetih godina dvadesetog veka, i retrospekcije u mladost i detinjstvo dvojice protagonista, uspeva idealno da komparira nekadašnji i sadašnji izgled grada. Čitalac može stvoriti predstavu popločanog velikog platoa na Trgu Slobode, u kome su se nekada baškarili fijakeristi, i dobiti jednu surovu sliku u kojoj su fijakeri u centru, devedesetih, zabranjeni. Ili pak može dobiti percepciju tramvajske linije koja je išla Bulevarom Oslobođenja i Trgom Slobode, i koje danas uopšte nema. Kaldrme po kojima su lupkala konjska kopita, makadam i prostrani putevi po kojima su se kretale kočije, zamenjeni su betonom, po kome trube i gužvaju se taksisti, bez razumevanja za jedan „zastareli“ fijaker.

Poredeći Pekićev i Vegelov spoljašnji izgled grada, možemo uvideti da i jedan i drugi vrše komparaciju neke idealne, utopističke slike grada i trenutne – antiutopističke. Džon Karver teži da povрати Atlantidu, dok Pavletić sanja o povratku u stari Novi Sad. Vegel za razliku od Pekića više koristi kinetički opis veduta, dok Pekić svoje opise daje skromnije, ali su oni potpuno dovoljni čitaocu da može da zamisli jednu gradsku sredinu.

Društveni kontekst gradskih sredina

Pored samog fizičkog opisa grada u romanima, čitalac dobija i njegov društveni kontekst, kroz koji grad živi.

U prvoj knjizi² Masačusets je predstavljen kao država demona (u Salemu su u srednjem veku spaljivane veštice, dok se u Bostonu i okolnim gradovima i selima u današnjici javljaju nove), predstavljen je kao jedan fantazmagorični prostor u kojem obitavaju duhovi, veštice, gde nije nepoznato izvođenje vudu magije, u kome Indijanci oko vatre služe Đavolu zajedno sa novodoseljenim Englezima, dok u drugoj knjizi³ otkrivamo pravu stranu ove „demonске“ države i dolazimo do saznanja da je ona zapravo podeljena ne na demone i ljude, već na ljude i robote. U svakom slučaju, oseća se prisustvo Drugog unutar Masačusetsa, Drugo je uvek ono strano, neprijateljsko i loše. Ovaj prostor predstavlja savremenu civilizaciju u malom, onda ne čudi što je predstavljen kao oprečan državi, jer i sama civilizacija nosi tu oprečnost unutar sebe.

Društvo Pekićevog grada/države poznaje, pored uže podela na pol, rasu, veru, i ostala uverenja, i jednu širu i glavnu podelu, na ljude i robote. Pekićevi ljudi su generalno prikazani kao dobri, oni su nosioci bolje budućnosti, oni će spasiti čovečanstvo od propasti, a njihov predstavnik je upravo Džon Karver. S druge strane, svet robota je prikazan negativno, demonizovano; oni su vešti u svom prikriivanju i cilj im je da unište čovečanstvo. Ova fantastična predstava gradskog društva može da se tumači doslovno, tj. futuristički – da ćemo jednog dana zaista biti ugroženi od androida; dok može da se shvati i metaforički – da smo trenutno mi, ljudi, postali robotizovani i to upravo zbog napretka civilizacije. Za Pekića je njen napredak zapravo njen istovremeni nazadak (uništenje).

Vegelov grad je realistički prikazan, samim tim i društvo je takvo. Raznovrsnost nacija na ovom području, šarolikost kulturoloških, verskih, političkih, socijalnih kao i arhitektonskih elemenata, omogućava Novom Sadu svakodnevno funkcionisanje. Za razliku od Pekićevih robota protiv kojih se bore ljudi, Vegelovi ljudi se bore protiv vlasti koja je negativna po njih. Vegel ukazuje na to da koja god vlast došla ne predstavlja idealno rešenje i vremenom počinje da ugnjetava običnog čoveka. Šire posmatrano, nema gotovo nikakve razlike između Pavletićeve borbe sa ideologijama društva i Karverove sa robotima, s tim što je Karver na kraju uspeo da isključi mašine, dok je Pavletića uspeo da „isključiti“ sistem.

Zahvaljujući sistemu, čovek počinje da se udaljava od sebe samog, te se neretko odriče sopstvenog identiteta zarad opstanka svoje porodice. Pavletićeva

² Pekić, Borislav. 1988. *Atlantida, knj. 1*. Zagreb: Znanje.

³ Pekić, Borislav. 1988. *Atlantida, knj. 2*. Zagreb: Znanje.

majka je bila Slovačkinja ili Mađarica, u zavisnosti od vlasti koja se smenjivala u gradu. Vegel na ovaj način predstavlja upravo apsurdnost samog ljudskog identiteta, kao i težinu života ljudi na ovom prostoru.

Apsurdnost poljuljanih identiteta upravo identiteta proističe iz apsurdnosti zalučivanja nekadašnjim idealima. Ljudi su početkom dvadesetog veka imali oslobodilačke ideale usmerene ka slobodnoj zemlji Srbiji, odnosno slobodnom gradu – Novom Sadu. Živeli su i stradali za kraljevinu, umirali su zarad maštanja o boljem sutra, koje na kraju nikada nije ni došlo. Isti taj otac Laze Pavletića, veliki oslobodilac Neoplante, početkom Drugog svetskog rata morao je da se osloni na identitet i poreklo svoje supruge Katalin Horak, koja je pak morala da porekne svoje slovačko poreklo i izjasni se kao Mađarica, radi bolje protekcije u gradu. U ovim postupcima možemo videti kako su ljudi morali, radi mira, da se odriču vlastitih uverenja, ideala, nacionalnosti, neretko i vere. Vidimo takođe da im to nije bilo nimalo lako, te da su zaista patili u donošenju takvih odluka, ali i da su bili primorani na takve postupke.

U romanu *Neoplanta* da se zaključiti da grad (pa čak i ceo svet) postaje kao arena, odnosno kako bi Tatjana Dadić, citirajući Miloša Bobića rekla: „poprište sukoba različitih interesa i kultura, istovremene borbe za preživljavanje i dominaciju“ (Dadić 2010, 86). U ovom uličnom „pozorištu“, svaka iole razumna osoba se teško snalazi. Ovo nesnalaženje može se dovesti u vezu sa nesnalaženjem kod Pekića u *Atlantidi*, jer nam on daje jasnu sliku da su ljudi na slobodi, a normalni zatvoreni po ludnicama.

Identitet likova

Zajedničku crtu možemo uočiti u samoj funkciji gradova: *mesto stanovanja* postaje čovekov intimni prostor u kome se jedino zasigurno snalazi, dok se bez njega gubi u gradskoj ekspanziji i kolotečini. „Mesto rođenja predstavlja sastavni činilac individualnog identiteta“ (Ože 2005, 52). Ali šta se dešava kada se izgubi identitetska, relaciona i istorijska spona, ništa drugo do gubljenje identiteta, koje se upravo dešava likovima iz navedenih romana. Oni konstantno teže da te svoje zagubljene identitete pronađu, koji kao da se vešto igraju skrivača sa njima, među gradskim zidinama.

Neminovno je da nadmoderno doba za sobom vuče svet koji je pun usamljene individualnosti, privremenosti i prolaznosti, odnosno propadljivosti, ali to savremenom čoveku ne smeta, on tu prolaznost čak i ne primećuje, jer je on već stranac, stranac u nepoznatom mestu, koji se oseća kao „svoj na svome“, upravo zato, jer mu nemesta to pružaju.

Čovek se otuđio od životinjskih instinkta, živeći u gradovima, udaljen od prirode, i postao je poguban za sebe. Upravo ljudsko otuđenje predstavlja grešku koju je proizvela civilizacija, razvitkom urbanih sredina, odnosno gradova. Iz svega sledi da je razvitak urbane sredine negativno uticao na individualni razvitak pojedinca, da je stvorio jednu antiutopiju društva, jednu robotizovanu spravu koja mehanički funkcioniše po određenim društvenim pravilima, i pod tim teretom puca. Čovek danas postaje sam svoj rob, odnosno rob jedne distopijske, rušilačke civilizacije i ako ne može da se uklopi u novonastalu civilizacijsku ludnicu, biva proglašen drugačijim – ludim.

„Naime, tek se u književnosti može naslutiti jedan preokret koji ostaje nevidljiv za drugačije oblike pisanja o gradu: to je moment u kome grad prestaje da bude tek puki prostor u kome se odvijaju ljudski životi, i postaje subjekt koji te živote određuje“ (Vladušić 2008, 56). Džona Karvera gradska sredina „tera“ na otuđenost, dok Vegelov protagonista Laza Pavletić ostaje usamljen, bez porodice i prijatelja i u toj samoći umire u „zagrljaju“ svog fijakera. Slobodan Vladušić navodi da „ideja globalnog grada implicira neku vrstu utopijskog svetskog mira između gradova koji su posvećeni međusobnoj saradnji. Sa druge strane, ona opet implicira i neke probleme koji nisu pomenuti: najpre činjenicu da ne postoji nikakva alternativa globalnom gradu, što onda može da znači da je život u njemu stvar nužnosti, a ne izbora“ (Vladušić 2008, 55). Svi ovi junaci, zapravo žele da ostanu u gradu, jer je upravo on nužan za njih, on njihova bitisanja uslovljava samim njegovim postojanjem. Stoga uočavamo da „urbano danas izgleda nespojivo sa tradicionalnim“ (Vladušić 2008, 53), odnosno vidimo da junaci romana u 20. veku teže ka globalizaciji i iako neki uočavaju svoje otuđenje, ne žele da odu iz „nezdrave“ gradske sredine i ponovo se spoje sa iskonskim u sebi.

Pekić predstavlja lik Džona Karvera, koji ne mogavši da pobjegne od grada u prirodu, traži tu prirodu u sebi, odnosno njegov lik pokušava da se vrati onom iskonskom i čistom, iz čega može da se izrodi nešto novo i utopistično, što sam grad ne može da pruži. Kako bismo razumeli Pekićevog junaka, možemo se poslužiti Mamfordovim rečima vezanim za pojam grada: „To je svet u kome se velike mase ljudi, u nemogućnosti da dožive puniji i zadovoljniji život, hrane surogatima – kao čitaoci, gledaoci, slušaoci i pasivni posmatrači“ (Mamford 2001, 583).

Bez obzira na različitosti u mišljenjima pisaca, vezanih za grad, moramo se složiti sa tim, da su likovi opisani u njihovim delima, predstavljeni kao stranci. Tačnije, oni su izgubljeni ljudi u civilizacijskoj kolotečini, izgubili su u njoj prvenstveno sebe. Pekićev Džon Karver je tuđinac koji se ne uklapa u okolinu, uočavajući da sa njom nije nešto kako treba da bude, a o Vegelovom junaku Lazi dovoljno je reći da mu je najbolji i „jedini“ prijatelj fijaker.

Laza Pavletić, koji je otišao na front za vreme Drugog svetskog rata, sa svojim prijateljima Otom Osvaldom i Janošem Novakom, sanja o povratku u Obećanu zemlju. Novi Sad – Obećana zemlja za Lazu Pavletića predstavlja isto što i za Vuka Isakovića u *Seobama*, Rusija. On je za njega plavi krug sa zvezdom iznutra. Vidimo da ratovanje za ideale u životu Laze Pavletića značajno opada za razliku od ideala njegovog oca koji se borio u Prvom svetskom ratu. On ne teži da se ratom izbori za teritoriju, već teži ka njegovom okončanju i miru u gradu. I Pekić stvara svoju Obećanu zemlju – za Karvera je to Atlantida, odnosno zemlja ljudi, bez robota koji donose sunovrat društva, on u njoj vidi mir, kao što Pavletić vidi mir u svom rodnom, neokupiranom Novom Sadu.

Pored identiteta Laze Pavletića, za koga se može reći da je usamljeni pustinjač u gradu punom ljudi, Vogel uvodi paralelno priču o novosadskom Mađaru, sagovorniku Laze Pavletića, i ujedno neimenovanom pripovedaču, kome isto tako nije bilo nimalo lako da se snađe u raznovrsnim političkim okolnostima. Pripovedač sa Lazom raspreda o mnogobrojnim životnim temama, teskobama ili pak društvenim stegama. Iz tog razgovora saznajemo da srpski narod nije bio toliko negativno orijentisan prema pripadnicima mađarske nacionalnosti, kao ni Mađari prema Srbima, ali uvek su pojedinci uspevali da naprave omanje „ratove“ između sebe. Vidimo, kao čitaoci, i da je pripovedač vrlo srećan tu gde jeste, te da nema želju da ode u svoju matičnu državu.

Zaključak

Kroz dela obrađena u radu, uočili smo da pojam grada zavisi od individue koja u njemu živi stalno ili povremeno, te da je metropola, kao takva, više nosilac negativnih epiteta, nego pozitivnih. Ostalo je samo na nama, pojedincima, individuama, da to prihvatimo ili ne, te da se snađemo u većoj sredini ili da nas ona „proguta“. Iskustveno gledano, gradskom jezgru ne pripada svako, odnosno nije svako dorastao mogućnosti da se u grad uklopi, ipak za tako nešto potrebno je smanjiti emocionalnu reakciju na dešavanja okoline, postati u izvesnoj meri „blaziran“. Da bi se to postiglo, svakako se mora istrgnuti deo pojedinca, odnosno njegove emocije se moraju racionalizovati, a šta je to drugo, do Pekićev robotizovani svet, koji nas vodi u propast upravo onog što je vekovima građeno – civilizacije.

Naposletku, da se zaključiti da grad nije idealno mesto za život, da više ili manje vodi pojedinca ka propasti i da je jedno distopično okruženje. Da bismo pronašli sebe, potrebno je vratiti se prirodi odnosno svom iskonskom JA i tako pronaći svoj identitet. Ova ideja o potrebi za prirodom oduvek kruži među pripadnicima ljudskog roda, jer jedino oni svesno žele da „pobegnū“ od nje.

Čovek se, od svih životinja, najmanje snalazi u prirodi, ali bez obzira na to, on iskonski teži ka njoj. Žan Žak Ruso je u osamnaestom veku pisao o povratku čoveka prirodi, o njenoj blagodati. Čovek prirode sva svoja saznanja svodi upravo na čulnost, a rad i mišljenje odvajaju ga od nje, jer se radom čovek suprotstavlja prirodi da bi je izmenio. Najveštačkija tvorevina čoveka, koji se u jednu ruku može posmatrati kao opozicija prirodi, jeste robot, a epitet robotizovanog čoveka predstavlja čoveka koji je prirodi gotovo okrenuo leđa. Ne tvrdim da ova dva pisca, o kojima je bilo reči u radu, direktno slede rusoovsku misao, ali svakako je sigurno da u njihovim romanima ima takvih indicija, naročito kod Pekića.

Samim opisima gradova i njihovih stanovnika, u delima o kojima je bilo reči, vidimo da je grad jedna velika pozornica nemorala i tuge, sa koje nije lako pobeći, jer svojom silinom ona priziva ljude ka sebi. Čitav svet se pretvara u jednu megalomansku pozornicu, te danas ni sela nisu što su nekada bila, čak i ona poprimaju osobine palanačkog života. Dakle pitanje je da li se može igde i „pobeći“ od otuđenog sveta, koji se sve više razvija ili je potrebno boriti se „sa vetrenjačama“ savremenosti koje su neminovne?

Vedute današnjih gradova slabo su na ceni, jer današnji prostori sve više liče jedni na druge, stapaju se u svojim urbanostima, ljudi liče jedni na druge, iako postoji težnja za individualizmom. Ta težnja se gubi u prostranstvima ulica, u gužvama na trgovima, u gustom saobraćaju, „jer, mi živimo u jedno doba koje je u mnogo kom pogledu, pa i u ovom, paradoksalno: baš u času kada postaje zanimljivo planetarno jedinstvo prostora, i kada jačaju velike multinacionalne mreže, sve su glasniji partikularistički zahtevi onih koji žele da ostanu sami i onih koji ponovo žele svoj zavičaj“ (Ože 2005, 36–37).

Izvori

Pekić, Borislav. 1988. *Atlantida, knj. 1*. Zagreb: Znanje.

Pekić, Borislav. 1988. *Atlantida, knj. 2*. Zagreb: Znanje.

Vegel, Laslo. 2019. *Neoplanta ili Obećana zemlja*. Prevod: Arpad Vicko. Novi Sad: Akademska knjiga.

Literatura

Benevolo, Leonardo. 2004. *Grad u istoriji Evrope*. Beograd: Clio.

Carlson, Marvin. 2002. The Resistance to Theatricality. *SubStance*. Vol. 31, No. 2–3. Issue 98–99: 238–250.

Dadić-Dinulović, Tatjana. 2010. Savremeni grad kao prostor spektakla: Pozornica ili scena. *Kultura* (126): 84–93.

Flaker, Aleksandar. 1999. *Književne vedute*. Zagreb: Matica hrvatska.

Lefebvre, Henri. 1996. *Writings on Cities*. Oxford: Blackwell Publishing.

Mamford, Luis. 2001. *Grad u istoriji*. Prev. Vladimir Ivir. Beograd: Book, Marso.

Ože, Mark. 2005. *Nemesta*. Beograd: Krug.

Vladušić, Slobodan. 2008. Urbano kao izazov. *Polja* (453): 52–56.

<https://polja.rs/wp-content/uploads/2015/12/selection6.compressed.pdf>, (14. 12. 2020.)

Vanja KOVAČEVIĆ

A VÁROS ÉS A VÁROSI KÖRNYEZET RAJZA, KONTEXTUSA ÉS ÖSSZEHASONLÍTÁSA BORISLAV PEKIĆ ÉS VÉGEL LÁSZLÓ PRÓZAI MŰVEIBEN

Munkámban a szerb és a magyar irodalomban leírt városok kutatásának eredményeit mutatom be abból a szempontból is, hogy milyen összefüggésben álltak magának az emberiségnek a fejlődésével és előrehaladásával. Miután meghatároztam a szerzők viszonyulását ezekhez a városokhoz, összehasonlítom azt az Atlantida és a Neoplanta példáján, hogy meghatároz-hassam szerepüket a mai társadalomban, illetve hogy milyen mértékben pozitív/negatív tér egy város mint olyan, a korai urbánus fejlődésétől máig.

Kulcsszavak: város, civilizáció, identitás, Borislav Pekić, Végel László

Vanja KOVAČEVIĆ

APPEARANCE, CONTEXT AND COMPARISON OF THE CITY AND THE URBAN ENVIRONMENT IN THE PROSE WORKS OF BORISLAV PEKIĆ AND LÁSZLÓ VÉGEL

In this scientific work, I will go in for the research of cities that are described in Serbian and Hungarian literature, I will talk about their appearance and context related to the development and progress of humanity itself. After determining the authors' attitudes towards cities, I will deal with their comparison in the novels Atlantis and Neoplanta, in order to determine their purpose for today's society, how much the city as such is a positive / negative space from its early, urban development to today.

Keywords: city, civilization, identity, Borislav Pekić, László Végel